

UZAKTAN VE AÇIK EĞİTİMDE İLK RADYO DERSLERİ

Prof. Dr. Zeki Kaya
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
zkaya@gazi.edu.tr

Özet

Radyo dünyada eğitime destek olmayı sürdürmüştür. Ses kaydı, farklı konuların seçilmesine ve yaratmasına fırsat vermiştir. Radyo uzaklardaki kişilere önemli bilgileri zamanında sunmuştur. Yazılı gereçler ve öğretmenlerle desteklenen radyo, 2000'li yıllarda da herkesi eğitim hedefine yakınlaştırmayı sürdürmüştür. Radyo bu işlevini hedef kitesine uygun dersler aracılığıyla yerine getirmiştir. Uzun yıllardır eğitim işlevini yerine getiren radyo derslerinin hazırlanması bir süreci ve ekip çalışmasını gerektirmiştir.

Bu çalışmada öncelikle ilk radyo yayınlarının nasıl başladığını ve nasıl yaygınlaşarak eğitim işlevini yerine getirdiğini açıklayan ilk eğitsel radyo yayınları konusu üzerinde durulmaktadır. Daha sonra da sırasıyla; radyo derslerinin hazırlanması, yapım öncesi işlemler, yapım işlemleri, yapım sonrası işlemlerle radyo derslerinin yararları ve sınırlılıkları konuları açıklanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan eğitim, açık eğitim, radyo dersleri.

FIRST RADIO COURSES IN DISTANCE AND OPEN EDUCATION

Abstract

Radio has continued to support education around the world. Sound recording has given the opportunity for the selection and creation of different subjects. The radio has provided important information to the people who are far away on time. The radio supported by written materials and teachers has continued to bring everyone closer to their educational goals in the 2000s. Radio has fulfilled this function through the lessons appropriate to its target audience. The preparation of radio lessons, which has carried out the educational function for many years, required a process and teamwork.

This study primarily focuses on the first educational radio broadcasts that explain how the first radio broadcasts begin and how they become widespread and fulfill the educational function. Then, respectively; preparation of radio lessons, pre-production procedures, production procedures, post-production procedures and the benefits and limitations of radio lessons are explained.

Keywords: Distance education, open education, radio lessons.

GİRİŞ

İlk Eğitsel Radyo Yayınları

Radyo, manyetik ve elektromanyetik dalgalarla sesin iletimini ve dinlenilmesini sağlayan uzaktan iletişim sistemidir. Bu sistem, belirli konulara ilişkin bilgileri anında yayma ve dinleme olanağı sağladığı gibi, bunların ses bantlarına alınıp daha sonra yayınlanmasına da olanak vermektedir.

Daha önceleri değişik ülkelerde birçok deneme yayını yapılmışsa da ilk radyo yayını 2 Kasım 1920 tarihinde Amerika'da başlamıştır. Tecimsel anlamdaki ilk yayının ardından bir yıl içerisinde 500'den fazla radyo yayını istasyonu açılmıştır. 1923 yılında bir birçok kişi amatör olarak radyo yayını yapmak istemiş ve zamanla da amatör radyo yayıncıları kendi yayınlarını artırmak için sistem ağlarını kurmuşlardır.

Diğer ülkelerde de düzenli yayınlar gecikmemiş; 1922 yılında İngiltere’de, Fransa’da Sovyetler Birliğinde, 1923 yılında ise Almanya’da radyo yayınları başlamış, sonra sırasıyla 1927 yılına kadar Arjantin, Avustralya, İtalya, Japonya, Norveç, Yeni Zelanda, Hollanda, İsveç, İsviçre, Çekoslovakya ve Güney Afrika’da radyo yayınları başlamıştır (Aziz, 1982).

1929 yılı bir anlamda radyonun altın çağı olmuş, insanlar eğlenmek için bir çok diziyi dinlemişlerdir. Radyo yayınlarında program yanında teknik gelişmeler de olmuş, özellikle radyo verici gücünün hızla artarak, tüm dünyaya yayılması gerçekleşmiştir. İlk yayından kısa bir süre sonra 1930’larda Asya ve Afrika’nın kimi ülkeleri dışında hemen hemen her kıtada radyo istasyonları kurulmuştur (Aziz,1982). 1930’lu ve 1940’lı yıllarda radyo programları yemeklere, uykuya karışır hale gelmiştir. Hatta o yıllarda çocukların geç yatmasından radyo programları sorumlu tutulmuştur. Eleştirmenler radyonun yanlış bir dünya görüşü ve bozuk konuşma sonucunu doğurduğunu iddia etmiştir. Radyoyu destekleyenler, radyonun eğittiğini, morali yükselttiğini, topluma hizmete yönelik projeleri başlattığını ve doğal tehlikeler konusunda uyarıda bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

1960’lı yıllara gelindiğinde televizyon dinleyicileri kendisine çekmiş ve radyonun konumunu etkilemeye başlamıştır. 1960’da önceden güçlü olan sistem ağırları artık programları finanse edemez duruma gelmiştir. Şimdilerde insanlar radyoyu araba kullanırken, çalışırken, dinlenirken, oyun oynarken ve bir anlamda hemen her türlü koşulda kullanabilmektedir.

Tecimsel olmayan radyo yayınları da 1920’li yıllarda başlamıştır. O yıllarda bir çok üniversite radyo yayınına başlamıştır. Tecimsel olmayan radyo istasyonları yerel ilgilere önemli bilgiler sunmuştur.

1923 yılında Amerika’da okullar için eğitsel radyo programları yayınlanmaya başlamıştır. Aynı yıllarda öğrenciler tarafından çok kısa sürede kabul gören eğitim amaçlı radyo programlarının yayınlanmasının temel amacı dünyayı sınıfa getirmek ve en iyi öğretmenlerin hizmetlerini yaygın hale getirmek olarak görülmüştür. Hatta radyo yayını ders kitabı olarak kabul edilmeye başlamıştır.

Okul radyolarının ilk günlerinde önemli başarılar elde edilmiştir. Hazırlanan programlarla çocuklara çiftçilik, ulaşım ve bilim gibi konular hakkında bilgiler verilmiştir. Yaklaşık bir milyon öğrenciye ulaştırılan programlar biyografiler, vatandaşlık dersleri, edebiyat incelemeleri ve oyunlaştırmaları içermiştir. 1930 ve 1940’lı yıllarda eğitime yönelik radyo yayıncılığı konusunda lider olan Cleveland Eğitim Kurulu İstasyonu okul programının neredeyse tüm konularını içeren programlar yayınlamıştır (Hackbarth, 1996).

O yıllarda okul radyolarının artışında sınırlılıklar da olmuştur. 1945 yılı öncesi alıcıların pahalı ve yayınların günümüz standartlarına göre zayıf oluşu, öğretmenlerin okulda radyo programlarından yararlanma konusunda isteksiz olmalarına neden olmuştur.

Çocuklara yönelik eğitsel radyo programcılığı, müzik, espri, öykü ve haberleri birleştirerek hayatta kalmayı başarmıştır.

Örneğin; çocukları ve ebeveynleri dil kullanımı konusunda düşündürecek bir format kullanılarak programlar hazırlanmıştır.

Bu tür programlar birçok radyo tarafından yayınlanmıştır. İzleyen yıllarda yerel radyo istasyonlarının programları ile Disney ve Susam Sokağı türü programlar gece ve gündüz yayınlanmıştır. Günümüzde yapılan programlarda bilimsel öykülerin, ilginç bulguların ve ev projesi önerilerinin yer aldığı programlar yayınlanmaktadır.

İngiltere’de de okul radyosu başarıyla kullanılmaktadır. 1920’lerin ortasında başlayan BBC okul radyosu programları, devlet okullarının %90’ından fazlasına ulaşmıştır. Okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar, günlük yayınlarından, öyküler ve şarkılar dinlemektedir. İlköğretim basamağındaki öğrenciler matematik, tarih ve sağlık ile ilgili konuları öğrenmektedir. Daha büyük öğrenciler fen, endüstri ve

edebiyat alanlarındaki uzman tartışmalarını dinlemektedir. Ayrıca radyo yayınlarıyla okuma, film izleme, bilgisayar yazılımı ve öğretmen el kitapları konusunda önerilerde bulunulmuştur.

BBC okul radyosu program yapımcıları çocukların ilgisini çekmeye yönelik davranmaktadır. Konular, canlı bir şekilde ele alınmakta ve ses efektlerine de yer verilerek müzikle işlenmektedir (Hackbarth, 1996). Kısacası sözcük dağarcığı ve dilbilgisi hedef kitlenin yetenekleriyle yakından uyumlulaştırılmaktadır.

Bazı ülkelerde de radyo programlarıyla, toplumsal, politik ve ekonomik yönlerden eğitim verilmektedir. Bu eğitimin başlıca üç amacı vardır. Bunlar; din öğretimini yaygınlaştırmak, yapılan bazı hizmetler ve çalışmalar hakkında bilgi vermek ve belli bilgileri ve becerileri öğretmektir (Hackbarth, 1996).

Radyo programlarıyla verilen eğitimin amaçlarından biri dini öğretimi yaygınlaştırma olmuştur.

Örneğin; Latin Amerika'da kırsalda yaşayan fakir halka yönelik kilise tarafından desteklenen radyo programları yayınlanmıştır. Diğer amaç da yapılacak olan ya da yapılan hizmetler konusunda bilgi vermektir.

Üçüncü amaç da belli bilgi ve becerilerin öğretilmesidir. Buna radyonun uzaktan eğitim amaçlı kullanımı da diyebiliriz. Bilgi ve becerilerin öğretilmesiyle ilgili konulardan başlıcaları; okuma-yazma, matematik, sözlükten, telefon rehberinden bilgi arama, ormanların korunması ve sağlık alanındaki ilk yardımdır.

Uzak yerleşim birimlerindeki öğrenciler, bir ebeveyn ya da öğretmen gözetiminde radyoyla eğitilmektedir. 1970 yılından beri Meksika'da değişik kırsal yerleşim birimlerindeki öğrencilere dördüncü, beşinci ve altıncı sınıf eğitimi verilmektedir. Radyo ile eğitim genelde canlı olarak verilmekte ve öğrencilere çalışma planları sunulmaktadır. Uzaktan eğitim amaçlı radyo programları genelde basılı gereçlerle desteklenmektedir. Öğrenciler öğretmenlerine ödevlerini göndermekte ve zaman zaman görüşmektedirler. Radyo ile uzaktan eğitim ABD'de, İngiltere'de, Çin'de, Fransa'da, Almanya'da, Japonya'da, Türkiye'de ve daha bir çok ülkede uygulanmaktadır.

Radyo eğitim işlevini eğitim amaçlı hazırlanıp yayınlanan programlar aracılığıyla yerine getirmektedir. Eğitim amaçlı radyo programları iki grupta toplanabilmektedir. Bunlar, tamamlayıcı eğitim programları ve doğrudan eğitim programlarıdır. Tamamlayıcı eğitim programları eğitsel işlevi olan ve daha çok haber ve genel kültür veren programlardır. Doğrudan eğitim programları ise ders vermek amacıyla yayınlanan programlardır. Bu programlara radyo dersleri de diyebiliriz.

RADYO DERSLERİNİN HAZIRLANMASI

Radyo dersleri; düz anlatım, soru- yanıt, görüşme, oyunlaştırma ya da tüm bunların karması şeklinde olabilmektedir. Düz anlatım, bir sunucu tarafından efekt ve ses yardımı olmaksızın verilen derstir. Soru-yanıt biçimindeki ders iki kişinin birbirini tamamlayan konuşmalarıyla yapılır. Düz anlatım biçimindeki derste olduğu gibi soru yanıt biçimindeki derste de efekt ve ses kullanılmaz. Görüşme biçimindeki ders genelde uzman kişi ya da kişilerle görüşülerek ve konuşularak yapılır. Oyunlaştırma biçimindeki derste konular oyunlaştırılarak verilir. Karma derste ise düz anlatım, soru- yanıt, görüşme ve oyunlaştırmanın tümü ya da bir kaç kullanılır.

Biçimi nasıl olursa olsun bir radyo dersinin hazırlanması bir ekip çalışmasını gerektirmektedir. Tasarım ekibi olarak adlandırılabilir ekip tarafından yürütülür. Tasarım ekibinde şu görevliler yer alır:

1. Proje Yöneticisi
2. Yapımcı-Yönetmen
3. Öğretim Süreçleri Tasarımcısı
4. Alan Uzmanı
5. Senaryo Yazarı
6. Eğitim Psikologu

7. Ses Uzmanı

Proje Yöneticisi: Proje yöneticisi genel olarak projenin yönetiminden, proje etkinliklerinin tümünün koordinasyonundan ve işbirliğinin sağlanmasından sorumludur.

Yapımcı-yönetmen: Üretim uzmanı olarak da adlandırılabilir. Radyo dersinin ana düşüncesini oluşturan, inceleme- araştırma aşamasını yöneten, söyleşi yapılacak ya da görüşü alınacak kimseleri saptayan, stüdyoda kayıtları yöneten, sonuç olarak dersin yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası aşamalarından sorumlu kişidir (Kaye, Popperwel, 1995). Yapımcı- yönetmen yapım öncesi tasarım ekibinin çalışmalarına katılarak ekipteki görevlilere üretim konusunda danışmanlık yapar.

Öğretim Süreçleri Tasarımcısı: Öğretim süreçleri tasarımcısı hazırlanacak olan radyo dersinin hangi konunun hangi yöntem ve teknikleri uygulayarak hedef kitleye sunulması için öneriler getirir ve bu konuda tasarım ekibine bilgi sunar.

Alan Uzmanı: İçerik uzmanı olarak da adlandırılabilir. İçerik uzmanı hazırlanacak olan radyo dersinin planlanması sürecinde çalışmalara katılır. Dersin hazırlanıp tamamlanmaya kadar içerik konusunda gereksinim duyulduğu zamanlarda danışmanlık görevini yürütür.

Senaryo Yazarı: Senaryo yazarı uygun ders içeriğine dayalı etkin senaryo yazmak ve tasarım ekibindeki diğer görevlilerin de görüşleri doğrultusunda tasarım oluşturmakla görevlidir.

Eğitim Psikoloğu: Eğitim psikoloğunun görevi, hazırlanacak olan radyo dersinin uzaktan eğitim öğrencilerinin özelliklerine uygun olmasına ve ders ile öğrencilerin uyum sağlamasına yardımcı olmaktır.

Ses Uzmanı: Ses uzmanının görevi, tasarım ekibindeki görevlilerin derse ilişkin düşüncelerini etkili bir şekilde yansıtacak sesleri temin etmek ya da yaratmaktır.

Tasarım ekibindeki görevlilerin sayıları uzaktan eğitime yönelik radyo dersi hazırlanmasıyla ilgili projelerin niteliğine göre değişebilmektedir.

Örneğin; Açık Öğretim lisesinin İş Güvenliği 1 dersine yönelik 15'er dakikalık 15 dersten oluşan bir projede, bir proje başkanı, bir öğretim süreçleri tasarımcısı, beş alan uzmanı, beş senaryo yazarı, bir eğitim psikoloğu, iki ses uzmanı ve üç yapımcı yönetmen görev alabilir.

Tasarım ekibinin sorumluluğu, gelen öneriler ve belirlenen gereksinimler doğrultusunda radyo dersinin gerekli olup olmadığını, hangi kitleye hangi amaçlarla yöneleceğini ve hedef kitlenin özelliklerinin neler olduğunu belirlemekle başlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 1993).

Radyo dersinin hazırlanması süreci yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası işlemlerinden oluşur.

Yapım Öncesi İşlemler

Yapım öncesi, bir radyo dersinin yapılmaya başlamasından önce gelen bütün ilk süreçleri kapsamaktadır (Kaye, Popperwel, 1995). Bu süreçte yapılması gereken işlemler vardır. Birbirini izleyen işlemler şunlardır:

1. Gereksinim çözümlemesi,
2. Hedeflerin belirlenmesi,
3. Stratejilerin belirlenmesi,
4. Ayrıntılı öykünün hazırlanması,
5. Dersin senaryosunun yazımı.

Gereksinim Çözümlemesi: Bir radyo dersine gereksinim, yönlendirme kaynaklarıyla kendini gösterir. Yönlendirme kaynakları yönetim tarafından doğrudan alınan kararlar, öğretim programının gereği olan uygulamalar ve gereksinimlerin yönlendirmesidir. Radyo dersi programının hazırlanmasına hangi

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir. 53

kaynak yönlendirirse yönlendirsin bir dersin ekonomik ve verimli olabilmesi, istenen etkiyi sağlayabilmesi, eş deyişle amacına ulaşabilmesi için gereksinim çözümlenmesi yapılması gerekir. Bu işlem ile radyo dersine gerek olup olmadığı belirlenir. Gereksinim çözümlenmesi üç aşamadan oluşur. Bu aşamalar şunlardır:

1. Ders için gereksinimin belirlenmesi.
2. Gereksinimin değerlendirilmesi.
3. Hedef kitlenin özelliklerinin belirlenmesi.

Ders için gereksinimin belirlenmesinde öncelikle kaynakların ortaya konulması gerekir. Kaynakların belirlenmesi radyo dersi için seçilen konuyla ilgili olan baş vurulabilecek insanları, diğer canlıları ve yazılı ya da diğer kaynak araç ve gereçleri kapsar. Kaynaklardan yararlanmada amaca uygun yöntemlerden biri ya da birkaçı seçilir. Bu yöntemlerden başlıcaları; anket, görüşme, örnek olay çalışması deneysel çalışma ve istatistiksel kayıtlardır (Demirel,2002). Hangi yöntem ya da yöntemler seçilirse seçilsin radyodan verilmesi düşünülen bir ders için şu iki soruya yanıt aranır:

1. Radyo dersine gereksinim var mı?
2. Gereksinimi eyleme geçirmeye değer mi?

Her iki soruya da yanıt alınmazsa radyo dersi hazırlamaya gerek olmadığı anlaşılır.

Gereksinimin değerlendirilmesi; yöntem ya da yöntemlerle elde edilen verilere dayalı bulgulara ve ulaşılan sonuçlara göre karar verilmesi aşamasıdır. Gereksinimin değerlendirmesi yapılırken de yine radyo "Derse gereksinim var mı?, gereksinimi eyleme geçirmeye değer mi?" sorularına yanıt aranır. Eğer yanıtlar olumluysa hedef kitlenin özelliklerinin belirlenmesi aşamasına geçilir.

Hedef kitlenin özelliklerinin belirlenmesi; radyo dersiyle hedef kitleye nasıl sesleneceği, nasıl bir dil, nasıl bir içerik seçileceği konuları açıklık getirilmesi aşamasıdır. Bu aşamada hedef kitlenin eğitim düzeyi, bilgi ve beceri düzeyi, öğrenme biçimi, güdülenme düzeyi, yaş aralığı ve sosyo-ekonomik düzeyi dikkate alınır. Hedef kitlenin özelliklerinin belirlenmesi radyo dersinin hedeflerinin belirlenmesini de sağlar.

Hedeflerin Belirlenmesi: Radyo dersinin hedeflerinin belirlenmesi diğer çalışmalara başlamadan önce üzerinde çalışılacak en önemli aşamadır. Hedefler gereksinim çözümlenmesi yapılırken ortaya çıkar. Bir başka deyişle gereksinimin içinde bellidir. Hedeflerin belirlenmesi aşamasında öncelikle dersin temel hedefi, buna bağlı olarak da öğrenme hedefleri belirlenir. Öğrenme hedeflerinin sayısı derse göre değişir. Uzunca bir derste birçok öğrenme hedefi olabileceği gibi kısa süreli bir derste tek hedef de olabilir. Bir radyo dersinde başlıca dört tür hedef belirlenir. Bu hedefler şunlardır:

1. İçerik ile ilgili hedefler
2. Deneysel hedefler
3. Süreç ile ilgili hedefler
4. Davranışsal hedefler

İçerik ile ilgili hedefler ve deneysel hedefler sunucunun ne anlatacağıyla ilgilidir. İçerikle ilgili hedeflerde içerik olarak ne verileceği, deneysel hedeflerde ise içeriğin nasıl verileceği belirtilir. Süreç ile ilgili hedeflerde içeriğin kazandırılması sürecinde öğrenenin ne yapacağı ve öğrenmeyi nasıl gerçekleştirdiği belirtilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1993). Davranışsal hedeflerde öğrencide beklenen değişimler, eş deyişle kazandırılmak istenen davranışlar belirlenir.

Stratejilerin Belirlenmesi: Bu aşama hedeflere ulaşabilmek için hangi yolların izleneceğinin belirlenmesi aşamasıdır. Bir radyo dersinin her bir hedefinin gerçekleştirilebilmesi için uygun stratejileri belirlemek gerekir. Stratejilerin belirlenmesiyle, dersin hedefleri, içeriği, sunumu ve hedef kitlenin ilgisinin çekilmesi için en etkili olarak nelerin yapılacağı ortaya çıkarılmış olur. Başlıca üç tür strateji vardır. Bunlar; içerik, anlatım biçimi ve öğretim stratejileridir.

İçerik stratejisi, dersin hedef kitleye etkili bir biçimde ulaştırılabilmesi için, içeriği düzenleme yoludur. İçerik stratejisinde verilecek ders ile ilgili ulaşılabilecek olan en son nokta, eş deyişle dersin ana düşüncesi ve verilecek temel iletiler dersin başında verilir.

Anlatım biçimi stratejisi dersin içeriğini hedef kitleye en etkili biçimde sunmayı sağlayacak anlatım yolu ya da yollarının belirlenmesidir. Anlatım biçimi stratejisi olarak düz anlatım, soru- yanıt, görüşme, oyunlaştırma ya da tüm bunların karması sayılabilir.

İçerik stratejisi dersin içeriğini öğretmede hangi yolların izleneceğiyle ilgilidir. Dersin içeriğinin en etkili olarak nasıl öğretilebileceğinin kararlaştırılmasıdır. Radyo derslerinde uygulanabilecek öğretim ile ilgili değişik stratejiler vardır. Bu stratejiler şunlardır:

- ⇒ Ne öğrenileceğini söyleme,
- ⇒ Tekrar etme,
- ⇒ Konuyu maddelere ayırma,
- ⇒ Örnek verme,
- ⇒ Uygulamasını isteme,
- ⇒ Tartışma.

Ayrıntılı Öykünün Oluşturulması: Dersin ayrıntılı öyküsü tasarım ekibinde görevli uzmanlar tarafından yapılan toplantılarda oluşturulur ve kullanılır. Yaklaşık iki sayfadan oluşan ayrıntılı öyküde gereksinim cümlesi, hedef kitlenin özellikleri radyo dersinin hedefleri dersin stratejileri ve stratejilere ilişkin yorumlar ile senaryo yazarının notları yer alır.

Senaryonun Yazılması: Yapım öncesi işlemler senaryonun yazımının tamamlanmasıyla sona erer. Senaryo, dersin yapımının temelini oluşturan metindir. Yapımcı yönetmene tasarım ekibinin düşüncelerini aktarmak ve yapım işleminde bir rehber işlevini yerine getirmek üzere yazılır.

Senaryo yazımında yazım biçimine uymak gerekir. Genellikle senaryolarda sayfa ortadan dikey olarak ikiye bölünerek yazılır. Sol yanda yönetmenin not tutabileceği boşluklar kalmamasına dikkat edilir. Senaryo daktiloyle ya da bilgisayarla satır sonundaki sözcükleri bölmeden bir buçuk- iki satırlık boşluklar bırakılarak ve 12 punto olarak yazılır (Miller, 1993).

Senaryonun dili, anlaşılır ve doğal konuşma diline yakın olmalıdır. Konuşma içinde duraksama olduğunda üç nokta (...), konuşma tekrar devam ederse ya da cümle havada kalacak şekilde bitecekse dört nokta (...) karakter konuşurken düşünmek için verdiği arada ya da sözünün kesilmesinde düz çizgi (____) kullanılır (Miller, 1993). Aşırı bilimsel ve kitaplardaki gibi anlatımlar olmamalıdır (Kılıç, 1987). Aşağıda gerek biçimsel gerekse yazım bakımından örnek niteliğinde Türkiye'deki Açık İlköğretim Okulunun 6. Sınıf Türkçe dersinin bir konusu için yazılmış bir radyo dersi senaryosu verilmiştir.

PROGRAM NO : 1
PROJE/DİZİ ADI : Açık İlköğretim Okulu Türkçe- 6
PROGRAM ÜRÜN ADI : 6. Sınıflar İçin Türkçe
HEDEF KİTLE : Açık İlköğretim Okulu 6. Sınıf Öğrencileri
PROGRAMIN KONUSU : Şiir, Ses, Büyük Ünlü Uyumu
PROGRAMIN AMACI : 1. Türkçe dersinin önemini kavratmak
2. Şiiri tanımlarını sağlamak
3. Şiirde ses uyumu, vurgu ve tonlamayı sezdirmek
4. Büyük sesli uyumunu kavratmak
5. Sözlük, yazım kılavuzu kullanmanın önemini kavratmak
ALAN UZMANI : Doç. Dr. Sedat Sever
ÜRETİM ÖĞRETİM SÜREÇLERİ
TASARIMCISI : Gülsüm Salcan
YAZAR(LAR) : Aysel Özfirat
PROGRAM YAPIMCISI : Ayşe Özünlü

MÜZİK SEÇİMİ : Mehtap Erkoç
SANAT YÖNETMENİ : Alptekin Ertürk
TEKNİK YAPIM : Tunç İnceoğlu
YAYIN TARİHİ VE SAATİ : 19 Ekim 1998
SÜRE : 15 Dakika

1. Hamdi Usta (45 yaşlarında)
2. Engin (15-16 yaşlarında)
3. Erkek Sesi (Yetişkin)
4. Anlatıcı (Yetişkin Bayan)

PROJE ADI : AÇIK İLKÖĞRETİM OKULU
DERSİN ADI : TÜRKÇE 6
PROGRAM NO: 1

MÜZİK : EFEKT
Marangoz atölyesindeki tahta
Rende ve çekici sesleri
Kumaş hışırtısı
Çay bardağı, kaşığı şıkırtısı
Rolantide çalışan araba sesi, Ayak sesi
MÜZİK : SİNYAL
SPEKER : 6. SINIFLAR İÇİN TÜRKÇE

MÜZİK : SİNYAL

ANLATICI: Merhaba sevgili arkadaşlar, merhaba sevgili Açık İlköğretim Okulu öğrencileri. 6. Sınıf Türkçe programında birlikte olacağız. İki soru ve hatırlatma olmak üzere 12 radyo programımız var.

Amacımız, size destek olmak. "6. Sınıf Ders Notu"nuzdaki ve kitaplarındaki konuları daha iyi kavramanıza yardımcı olmak. Sevgili arkadaşlar, Türkçe dersi, okuma, dinleme, anlama ve anlatmada başarılı olmamıza katkı sağlayan en önemli derstir. Sözcük dağarcığımızı ve kendimizi geliştirmemizi sağlar. Kültürümüzü artırır. Ufkumuzu açar, zevklerimizi inceltir, geliştirir. En önemli amacımız da, Türkçe derslerini sevdirmek. Sevdiğiniz zaman daha iyi çalışır, daha başarılı olursunuz. Elbette güçlükleriniz olacak. Hangi iş, kolay ve sıkıntısız olmuştur ki. Ama yalnız değilsiniz. Oyun kahramanımız Hamdi Usta ve bizler sizinleyiz. Zaman zaman Hamdi Usta'nın evine ya da marangoz atölyesine konuk olacağız. Bir öğrenci olarak onun yaşadığı sıkıntıları ve öğrenme arzusunu paylaşacağız.

Neler mi öğreneceğiz bu derste? Türkçenin yazım ve dil kurallarını, anlatım türlerini. Biçim ve dil özelliklerini...

MÜZİK : GEÇİŞ

İlk programımızda; şiir, vurgu, tonlama, ses ve büyük ünlü uyumu konularını ele alacağız. Sözlük, yazım klavuzu ve ansiklopedi kullanmanın gereği ve önemi üzerinde duracağız.

Önce Hamdi Usta'nın iş yerine doğru uzanalım.

MÜZİK : DRAMA GEÇİŞ

EFEKT : (YÜKSELİR-FONA DÜŞER) MARANGOZ ATÖLYESİNDEKİ RENDE, TAHTA SESLERİ

HAMDİ USTA : Engin

ENGİN : Buyur usta.

HAMDİ USTA : Aç öğlum radyoyu, öğlen haberlerini kaçırmayalım.

ENGİN : Tamam ustam.

(RADYODAN HAFİF MÜZİK DUYULUR-AZ SONRA 13.00 HABERLERİNİN GONGU VURUR-HABERLER BAŞLAR).

EFEKT : DURAN BİR ARABA SESİ

BİR SES: (UZAKTAN YÜKSEK)

Hamdi Usta! Hamdi Usta!

ENGİN : Ben bakıyorum usta.

HAMDİ : Hadi bak Engin. Malzeme gelmiş olabilir. İndirelim.

MÜZİK : GEÇİŞ

HAMDİ : Malzemeyi indirelim derken yorulduk Engin. Çayımız demlenmiştir. İki çay doldur da dinlenelim.

ENGİN : (ÇEKİNGEN) Usta, usta be!...

HAMDİ : Ne oldu yine? Çayı demlemeyi mi unuttun?

ENGİN : Yok, yok çay hazır. (ÇEKİNGEN) Şey... Diyecektim ki...

HAMDİ : Anlaşıldı. Senin dilinin altında bir bakla var. Çayları getir de, hem içelim hem konuşalım.

EFEKT : YÜRÜME SESİ

HAMDİ : Ooo mis gibi koktu çaylar. Eline sağlık.

ENGİN : Afiyet olsun!

EFEKT :BARDAK-ÇAY KAŞIĞI-KARIŞTIRMA

HAMDİ : Engin, deminden beri kıvranıp duruyorsun. Ne söyleyecektin? Hadi anlat...

ENGİN : Şey... Usta... Diyorum ki her defasında nakliye parası ödüyorsun.

HAMDİ : (YUMUŞAK) Ne yapalım oğlum. Parasız taşıtamayız ki. Emeğin, masrafın karşılığını vermek lâzım.

ENGİN : Onu demiyorum. Nakliyeciyeye vermek yerine, bir kamyonet alsan... Hem bu kadar para vermez hem de...

HAMDİ : Hem de...

ENGİN : Her işi kolay hallederiz. (ES). Mal getirirken, evlere teslim ederken çok işe yarar.

HAMDİ : (ANLAYIŞLI) Yaramaz mı hiç Engin. (ÖZLEM DOLU) Zamanını kendin ayarlarsın. Gecikmeler, beklemler biter.

ENGİN : Peki ustam, niye almıyorsun?

HAMDİ : (İÇ ÇEKER) Bak oğlum, doğru söylersin, iyi söylersin ama kolay mı? Para ister... ehliyet ister (ES). Birer çay daha içelim mi?

ENGİN : Hemen.

EFEKT : AYAK SESİ, BARDAK-KAŞIK SESLERİ

ENGİN : Buyur usta.

HAMDİ : Sağol. Sonra, her şeyin bir sırası var. Biliyorsun, evimiz olsun dedik kooperatife girdik. (ES) Okula da kaydoldum. Açık İlköğretim Okuluna. Diplomayı aldıktan sonra, ehliyet için başvuracağım.

ENGİN : (NEŞELİ) Bu arada sürücü kursuna da gidersin.

HAMDİ : Tabii ya... Gördün mü... Öncelikler belli. (ES) Bir yandan kooperatif taksitlerini ödemek, bir yandan da okulu bitirmek gerekiyor. (İÇLİ) İki de kolay değil.

ENGİN : Haklısın ustam... Ama bu kadar yıldan sonra okula iyi cesaret ettin.

HAMDİ : (CANI SIKKIN) Hadi iş başı yapalım Engin. İyi dinlendik. İyi konuştuk. Koltukların yüzlerini de döşemeye başlayalım. Yoksa yetişmez.

ENGİN : Tamam usta. (ES) Bu okulun derslerine nasıl devam edeceksin ki?

HAMDİ : Devam yok evlâdım. Ders notlarını okul gönderecek. Radyo ve televizyondan da ders programları yayımlanacak.

ENGİN : Eee!...

HAMDİ : Eesi, kitaplarımızı da satın alacağız. Hepsini çalışacağız.

ENGİN : Peki, sınıfı nasıl geçeceksiniz.

HAMDİ : Dönem sonunda ve yıl sonunda sınava gireceğiz.

ENGİN : İşin zor usta. Ben sınıfta ders dinlerken bile çok zorlandım.

HAMDİ : Moral bozmakta üstüne yok Engin. (ES) Ders çalışma zamanlarını kendim belirleyeceğim. Hem bu yaştan sonra da böylesi uygun.

ENGİN : (ŞAKACI) Yaşında ne var ki ustam. Sadece 45...

HAMDİ : (CİDDİ) Gevezeliği bırakalım. Kumaşları getir bakalım!...

ENGİN : Şimdi!...

MÜZİK : YÜKSELİR-YİTER

ANLATICI: Evet sevgili arkadaşlar. Hamdi Ustaya ve Engin'e kulak misafiri olduk. Hamdi Usta da sizlere benziyor. Hem ev geçindiriyor hem işi yapıyor, hem de Açık İlköğretim Okulunda okuyup 8 yıllık öğretimini tamamlamak istiyor. Kolay işi; ama kararlı. Önemli olan da bu. Okuyacak, diplomasını alacak, sonra da sürücü belgesini.

Programımızın başında bu programımızda ele alacağımız konulardan birinin ses olduğunu duyurmuştuk. Program boyunca pek çok ses duydunuz. Tahta sesi, yürüme sesi, motor sesi, insan sesi, müzik... gibi sesler. Bunlar, hava titreşimleridir ve bu hava titreşimlerinden de kulağımıza ulaşanlardır. Dil, düşünceleri anlatmaya yarayan işaretler sistemidir ve bu işaretler, daha çok sesle, insan sesiyle ilgilidir. Her ses dilde kullanılmamaktadır. Bir başka deyişle her sesin anlaşmada yeri yoktur.

Seslerin yazıdaki karşılığı olan işaretlere harf denilmektedir. Harfler de alfabeyi oluşturur. Alfabemizde kaç harf olduğunu hatırladınız bile değil mi? Hepinizin 29 dediğini duyar gibiyiz. Türkçede konuşmamıza yarayan 29 ses bulunduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle de alfabemizde 29 harf vardır. Bunların 8'i ünlü, 21'i ünsüzdür.

MÜZİK : GEÇİŞ

ANLATICI : Türkçedeki 29 ses; çıkarılışlarına, tonlamalarına ve titreşimlerine göre, ikiye ayrılmaktadır. Ünlü ve ünsüz diye, bunlarda kendi aralarında çeşitlere ayrılmaktadır. Sevgili arkadaşlar, seslerin çeşitli ve ses uyumları ile ilgili ayrıntılı bilgiyi ders notlarınızda ve kitaplarınızda bulacaksınız. Bu bilgileri dikkatlice okur ve not alarak çalışırsanız daha iyi kavrarınız. Radyo programlarımız da bilgileri kavramanıza ve pekiştirmenize yardımcı olacaktır.

MÜZİK : GEÇİŞ

ANLATICI: Türkçemizde çok önemli bir ses uyumu kuralı vardır: Büyük ünlü uyumu. Türkçeyi diğer dillerden ayıran bir özelliktir bu. Dilimizin tüm sözcüklerini kapsar. Bu kuralı kavradığınızda sevgili arkadaşlar, Türkçe olmayan sözcükleri hemen ayırabilirsiniz. Şimdi oyunumuzda geçen kimi adları, sözcükleri anımsayalım. Büyük ünlü uyumu açısından değerlendirelim bunları. Türkçede her hecede bir ünlü bulunur. Ünsüzler tek başına hece yapamazlar. Ünlüler ünsüz olmadan da hece oluşturabilir.

Önce "Engin" adını ele alalım. "Engin"de "en" ve "gin" heceleri vardır. Bu hecelerde e ve i olmak üzere iki ünlü vardır. İkisi de ince ünlüdür. Şimdi "e" ve "i" ünlülerini söyleyin. Söylerken de dilinizin durumuna dikkat edin.

e....., e..... i....., i.....

Dilin hafifçe öne gittiğini farketmiş olmalısınız. Şimdi de "usta" sözcüğünü inceleyelim. "Usta"da u ve a olmak üzere yine iki ünlü vardır, ikisi de kalın ünlüdür.

Bu ünlüleri de söyleyelim ve söylerken dilimizin durumuna dikkat edelim.

u....., u..... a....., a..... dilin hafifçe geriye gittiğini, bir başka deyişle arkaya çekildiğini farketmiş olmalısınız.

MÜZİK : GEÇİŞ

ANLATICI : İncelediğimiz bu örneklerde dikkat etmeniz gereken şey ünlülerin incelik ve kalınlık bakımından uygunluğudur. Bu sözcükler, büyük ünlü uyumu kuralına uymaktadır ve Türkçe'dir.

"Hamdi" sözcüğünde de iki ünlü vardır. "a ve i"; "a" derken dil hafifçe geridedir. Birlikte söyleyelim. "a..." "i" derken dil hafifçe öne gitmektedir. Yine birlikte söyleyelim. "i.....". Kalın ünlüden sonra ince ünlü geliyor. Bir uyumsuzluk var. Eğer kalın ünlüden sonra kalın ünlü gelseydi, büyük ünlü uyumuna uyacaktı. İnce ünlü geldiği için uymuyor. O halde Hamdi sözcüğü Türkçe değil.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer 58 tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Büyük ünlü uyumunu kavradınız sanırım. Türkçe sözcüklerin, birinci hecesinde kalın bir ünlü bulunuyorsa, diğer hecelerdeki ünlüler de kalın; ince bir ünlü bulunuyorsa, diğer hecelerdeki ünlüler de ince olur. Bu kurala uymayan sözcükler dilimize başka dillerden gelmiştir. Ancak hemen hatırlatalım. Bazı sözcükler Türkçe olmadığı halde bu kurala tesadüfen uyabilir. Örneğin radyo, doktor, gardrop... gibi. Bunlar büyük ünlü uyumuna uyuyor, ama Türkçe diyemeyiz. Karar vermek için başka özellikleri, kuralları aramak gerekir. Şoför uymaz, sürücü uyar; atölye uymaz, ışık uyar. (ES) Kamyonet, kitap, öğrenim, tahta sözcüklerini de siz inceleyiniz.

MÜZİK : GEÇİŞ

EFEKT : YÜKSELİR-FONA DÜŞER (Marangoz atölyesindeki sesler.)

ENGİN : Ustam, daldın gittin.

HAMDİ : Eee, Engin. Kumaşları koltuklara düzgün yerleştirmek dikkat istiyor.

ENGİN : Radyoyu açarsam dikkatini dağıtır mıyım?

HAMDİ : Hayır, hayır, iyi olur, aç da bir şeyler dinleyelim.

(RADYODAN MÜZİK SESİ YÜKSELİR. MÜZİK BİTER SPİKERİN SESİ DUYULUR.)

SPİKER : Evet sevgili dinleyenler, insanlar duygularını ve düşüncelerini pek çok yolla anlatmışlardır. Kimi zaman resim, kimi zaman müzik ve oyunla. Kimi zaman da yazı ve sözle. Sözle ya da yazıyla anlatırken de, nazım (şiir) ya da düz anlatım yolunu yeğlemişlerdir. Bunlar, anlatmak istedikleri duyguya ve düşünceye, ilgi alanlarına, kültür ve zevklerine göre değişmektedir. Sözelimi Karacaoğlan, Yunus Emre, Aşık Veysel sazına sözüne dökmüştür, duygu ve düşüncelerini, Sait Faik, Ömer Seyfettin, Halikarnas Balıkcısı da öykü ve romana. İnsanı, tabiatı, sevgiyi, güzelliği, acıyı, dostluğu işlemişler, ama kimi nazımla, kimi de düz yazıyla.

MÜZİK : KISA GEÇİŞ

Doğa ve insan sevgisini, ünlü halk şairimiz Karacaoğlan'ın şiirinden dinleyelim: (GEÇİŞLER SAZLA YAPILACAK).

GİDELİM

Eğer benim ilen gitmek dilersen,
Eğlen güzel yaz olsun da gidelim.
Bizim iller kıraçlıdır aşılmaz,
Yollar çamur kurusun da gidelim.

....

Şökülsün dağların buzu sökülsün
Öne insin çöl ovaya dökülsün,
Erzurum dağının karı çekilsin,
Ak koyunlar yürüsün de gidelim.

....

MÜZİK : FONA DÜŞER

ENGİN : Ne güzel söylüyor değil mi usta. Dedemin köyünü hatırladım.

HAMDİ : Sorma... Ben de çocukluk günlerimi.

MÜZİK : BİTER. (Radyodan bir reklam spotu duyulur ve kaybolur)

ENGİN : Yine kapattın radyoyu usta. Neyse...

"Şökülsün dağların buzu sökülsün

Öne insin çöl ovaya dökülsün,

Erzurum dağının karı çekilsin

Ak koyunlar yürüsün de gidelim" (ES)

Tam bahar aylarının güzelliği değil mi?

HAMDİ : İyi söyledin Engin. İyi de ezberlemişsin.

ENGİN : Evet usta! Akılda kalıyor. Hem de ortaokuldan hatırlıyorum.
HAMDİ : Eh artık bana da yardımcı olursun derslerde.
ENGİN : Hemen başlayalım istersen ustam. Ses uyumu yani ses benzeşmesi dikkatini çekti mi?
HAMDİ : Hangi ses benzeşmesi?
ENGİN : Şiirde satır sonlarındaki seslerin benzeşmesi. Sökülsün, dökülsün, çekilsin... gibi.
HAMDİ : Evet, doğru ya... Sökülsün, dökülsün, çekilsin.
ENGİN : Öğretmenimiz buna uyak derdi.
HAMDİ : Himm... Uyak... Ses benzeşmesi...
ENGİN : Bir de şiir okurken, durak ve vurguya dikkat etmemizi isterdi. Yoksa o şiiri güzel okuyamazsın, anlamını veremezsin, derdi.
HAMDİ : Ooo... Vurgu da ne?
ENGİN : Hani usta; sen bana, sık sık, "Engin dikkatli ol, dikkatli dinle." Diyorsun ya...
HAMDİ : Kötü mü ediyorum.
ENGİN : Yok. Yani "dikkatli"yi öyle bir söylüyorsun ki... İçim titriyor neredeyse. Dikkatli sözcüğünün önemini belirtmek için vurgulu söylüyorsun.
HAMDİ : Evet anladım. Sen de bir işi iyi yaptığın zaman, "Usta nasıl, usta bunu ben yaptım." derken "ben"i vurgulu söylüyorsun.
ENGİN : Şiirde de aynı. Duyguyu vermek için kimi sözcüklerin daha coşkulu, baskılı okunması vurgudur. Şiirin güzelliğini, anlamını ortaya çıkarır.

EFEKT : TAHTA-ÇEKİÇ SESLERİ

ENGİN : Usta bu koltukların modeli, kumaşı moderen mi?
HAMDİ : Bak şuna, o kadar okul görmüş, ne diyor?
ENGİN : Ne diyorum ki?
HAMDİ : Modern... Evet modern. (ES) Usta, böyle yanlış söylediğimiz çok sözcük var aslında.
HAMDİ : Evet. Bir çok insan kibrite, kirbit; köprüye, körpü diyor.
ENGİN : Okulda bir gün Türkçe öğretmeni, "yalnız" kelimesinin nasıl yazıldığını sormuştu. Tahtaya beş çocuk kalktı ve beş çeşit "yalnız" yazıldı.
HAMDİ : Sahi mi?
ENGİN : Evet. Hangisi doğru diye sınıfa sordu. Sınıf beşe ayrıldı. Öğretmen en sonunda doğrusunu yazım kılavuzundan bulmuştu.
HAMDİ : Demek doğrusu yazım kılavuzundan bulunuyor.
ENGİN : Evet bir de sözlükten.
HAMDİ : İş çok desene Engin.
ENGİN : Yok be Ustam. Yazım kılavuzu ve sözlük kullanmak şart ama.
HAMDİ : Çok mu işe yarayacak ki?
ENGİN : Hem de nasıl... Sözcüklerin anlamını öğrenmek için sözlük, doğru yazımları öğrenmek için yazım kılavuzu kullanmadan olmuyor.
HAMDİ : Eh, artık evde çocuklarinkini kullanırım. Hadi işi hızlandıralım.
EFEKT : TAHTA, ÇEKİÇ SESLERİ
HAMDİ : Engin daldın yine, nereye bakıyorsun öyle? Gözün dışarda. Çağırıyorum duymuyorsun.
ENGİN : Usta.. Ben biraz dışarı çıkıyorum. Yarım saate kalmaz dönerim.
HAMDİ : Bu da nereden çıktı evlâdım? Nereye gidiyorsun şimdi?
ENGİN :

MÜZİK : GEÇİŞ

ANLATICI : Evet sevgili arkadaşlar, Engin çıktı, söz verdiği saatte de dönmedi Ustasını iyice telâşlandırdı. Oysa ne güzel ders havasına girmişlerdi. Biz de onlarla birlikte pek çok bilgi edindik.

Anlatım biçimlerinde şiiri, şiirdeki ses benzeşmesini ve vurguyu öğrendik. Temel başvuru kitaplarından sözlük, yazım kılavuzu hakkında bilgi edinir. Siz de bunların kullanma alışkanlığı kazanın, hep elinizin

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir. 60

altında bulundurun. Şiirin dizelerden, bir başka deyişle mısralardan oluştuğunu, şiirde ahenk ve ses benzerliğinin önemli olduğunu unutmayın.

Sizlere önerimi, "6. Sınıf Ders Notu"ndan I. Bölüm'e dikkat ederek çalışmanız. Örnekleri mutlaka defterinize yazınız. Açıklamalara dikkat edip, kendiniz yeni örnekler bulup inceleyiniz. Burada öğreneceğiniz temel bilgileri tüm yaşamınızda kullanacaksınız. Bu nedenle önemli. Yerleşmesi için çaba gösteriniz.

Gelecek programımızda düz yazıyı tanıyacak, adları ve çeşitlerini öğreneceğiz.

Anlamakta zorlandığınızda, aklınıza takılan sorularınız olduğunda bize yazabilirsiniz. Öğrenmek istedikleriniz kadar, kendi çalışmalarınızı, yazdığınız şiir ve kompozisyonlarınızı da gönderebilirsiniz bize. Yazışma adresimiz: Açık İlköğretim Okulu, Türkçe Programı P.K.48 06500 Bahçelievler-ANKARA, Faks: 0.312.2138302

Gelecek programda buluşmak dileğiyle esen kalın sevgili arkadaşlar.

YAPIM İŞLEMLERİ

Dersin senaryosu tasarım ekibi tarafından dersin yayınlanacağı ülkenin yasalarında yer alan genel yayın ilkeleri açısından ve öğretim programının o dersle ilgili öğrenme hedefleri açısından incelenip son şekil verildikten sonra yapım işlemleri başlar. Yapım işlemleri stüdyoda gerçekleştirilir. Stüdyoların genellikle üç temel öğesi vardır. Bu öğeler şunlardır:

1. Ses geçirmezlik
2. İyi akustik
3. Teknoloji

Ses Geçirmezlik: Ses geçirmezlik izolasyon anlamına da gelmektedir. Stüdyonun duvarları, tavanı ve tabanı ses geçirmez olmalıdır.

İyi Akustik: İyi akustiği genelde ses yansıtan hareketli perdeler, sert tahtadan yapılmış yan yüzeyler, yumuşak dolgular ve diğer ses emiciler sağlar.

Teknoloji: Bir stüdyoda genelde senaryodaki karakterlerin seslerini almak için yerleştirilmiş mikrofonlar bulunur. Stüdyo kapsamında ayrı bir oda olan kumanda odasında da kumanda masası ve teyp bulunur.

Radyo dersinin kayıt işlemleri başlamadan önce prova yapılması gerekir. Gerek prova da gerekse asıl kaydın sorumlusu yapımcı yönetmendir. Yapımcı yönetmen senaryodan teknik düzeye, oradan da kayıt süresine uyma gibi her şeyin sorumlusudur.

Yapımcı yönetmen görevini kumanda odasında yapar. Kumanda odasında yapımcı yönetmen dışında, varsa yardımcı yönetmen, stüdyo şefi ve teknisyen bulunur. Mikrofonların bulunduğu kısımda da senaryodaki karakterler yer alır.

Dersin bant kaydının yapılmasından önce stüdyoda kronometre, bloknotlar, kalemler ve senaryodaki karakterler ve kayıttaki görevliler için senaryo metninin çoğaltılmış hali bulundurulmalıdır. Bir radyo dersinin kaydı ana hatlarıyla şu işlemlerle gerçekleştirilir:

1. Teyp uygun ve istendik düzeyde boş kaset seçimi.
2. Mikrofonların ayarlanması.
3. Stüdyonun ses geçirmezliğinin kontrolü.
4. Kayıt düzeninin ayarlarının kontrolü.
5. Kayıt işlemlerine başlanması ve kaydın yapılması.

Kayıt işlemlerinin tamamlanmasından sonra bir sonraki aşamada kurgu işlemine geçilir.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir. 61

Yapım Sonrası İşlemler

Yapım sonrası bir kurgulama sürecidir (Miller, 1993). Eğer radyo dersi birkaç kez yayınlanacaksa kurgu işlemine çok özen gösterilmelidir. Belli bir süreye göre biçimlendirilen dersi başka bir süreye göre kurgulamak duyarlılık ve uzmanlık gerektirir.

Kurgu işlemi yapılırken radyodaki sunucunun dersi anons edeceği ve geriye dönük hatırlatma anonsları yapacağı boşluklar bırakılmasına dikkat etmek gerekir. Eğer ders bu bilgileri içeriyorsa boşluklar bırakılmamalıdır. Kurgu işlemi tamamlandıncaya yapımçı- yönetmen dersin duyurusunu hazırlayabilir. Bu ders için dinleyiciyi meraklandıran, dersin bir bölümü ya da sunucunun sesidir. Bazı yapımçı-yönetmenler görevlerinin yalnızca iyi radyo dersi hazırlamak olduğunu düşünürler. Oysaki dersin duyurulması da işin önemli bir parçasıdır.

Yapım sonrasında dersin belli ölçütlere göre dinlenip değerlendirme yapılması gerekir. Türkiye'deki radyolarda yayınlanacak bir radyo dersinin incelenip değerlendirilmesi öncelikle {PRIVATE "TYPE=PICT;ALT=Bd14866_.gif (501 bytes)"}3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda yer alan Yayın İlkeleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu değerlendirmeden sonra radyo programının niteliğini ortaya koyabilecek ölçütlere göre değerlendirme yapmak gerekir. Radyo derslerinin niteliğini değişik yönleriyle ortaya koyabilecek örnek bir değerlendirme Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Radyo Dersi Değerlendirme Formu

Karakterler	Evet	Hayır
Kendine güveni var mı?		
Ses tonu iyi mi?		
Aksanı iyi mi?		
Vurgusu yeterli mi?		
Telâffuzu uygun mu?		
Konuya hâkim mi?		
Sunum		
Bir önceki derse ilişkin hatırlatma var mı?		
Dikkat çekici mi?		
Güdüleyici mi?		
Hedefler ve kazanılacak davranışlar belirtiliyor mu?		
Geçiş ve açıklama yeterli mi?		
Geliştirme uygun mu?		
Özetleme yeterli mi?		
Gerekliyse ödev verildi mi?		
Tekrar güdüleme uygun mu?		
Kapanış yeterli mi?		
Üretim Tekniği		
Müzik ile konu uyumlu mu?		
Müzik geçişleri uygun mu?		
Sinyal uygun mu?		
Bölüm geçişleri uygun mu?		
Efektler yeterli mi?		
Sesler net mi?		

Radyo dersleri yayınlanmadan önce karakterler, sunum ve üretim tekniği yönlerinden değerlendirilip geliştirildikten sonra yayınlanmalıdır. Değerlendirme sonucunda tüm yanıtların evet olması dersin bu yönleriyle nitelikli olduğunu gösterir.

RADYO DERSLERİNİN YARARLARI VE SINIRLILIKLARI

Radyo dersleri kolaylıkla temin edilen teypler aracılığıyla ses bantlarına kaydedilip istenilen yerde ve zamanda kolaylıkla dinlenebilmektedir. Ayrıca teyp, öğrencilerin kendi konuşmalarını kendilerinin dinleyip değerlendirmesine de olanak sağlamaktadır (Hızal, 1991). Bu yönüyle de düşünüldüğünde radyo dersleri uzaktan eğitim uygulamalarında başlıca şu yararları sağlamaktadır:

1. Öğretme ve öğrenmede sürekliliği sağlama.
2. Öğretme ve öğrenme ortamını zenginleştirme.
3. Her zaman özel öğretmen olmadığından öğretimi geri beslemeye, eş deyişle dönüt ve düzeltmeye dayalı olarak yapma.
4. Basılı gereçlerin yeniden baskısı için gerekli bütçenin sınırlı olduğu ya da baskının öğrenciye yeterince çabuk ulaşmadığı durumlarda yazılı gerecin düzeltilmesini ya da güncelleştirilmesini sağlama.
5. Öğrencilere temel kaynaklara nasıl ulaşılacağını gösterme.
6. Doğal biçimlerde oluşan olaylarda öğrencilerin analiz yapmaları için kaynak seçmelerinde yardımcı olma.
7. Ünlü kişilerin görüşlerini ve onlarla ilgili bilgileri öğrencilere sunma.
8. Derse katkılarının çok önemli olacağı düşünülen, ancak daha önce sesleri kaydedilmemiş kişilerin seslerini sunma.
9. Öğrencilerin uzaktan eğitim derslerine yönelik tutumlarını olumlu yönde değiştirme.
10. Oyunlaştırma ya da müzik yöntem ve tekniklerini uygulamalı olarak gösterme.
11. Öğrencilerin derste verilen konuları pekiştirmelerini sağlama.
12. Derste konu edilmemiş yeni kavramları verme.
13. Yazılı gereçlerde ve /veya televizyon derslerinde verilenlere alternatif bir bakış açısı kazandırma.
14. Bütünleştirme ve yönlendirme sağlayan temel ders konularını özetleme.
15. Öğrencilerin farklı görüş açılarını algılamaları ve tartışma ve söyleşi-röportaj yoluyla savunulan düşüncelere ilişkin görüş alış verişinde bulunmalarını sağlama (MacKenzie, Postgate, Schupman, 1975).

Radyo dersleri öğrencilerin yanı sıra derslerin doğrudan hedef kitesini oluşturmayan insanlar tarafından da değişik amaçlarla dinlenebilmektedir (Kaymas, 1999). Bu yönüyle de değerlendirildiğinde radyo derslerinin önemli yararları vardır.

Radyo derslerinin sınırlılıkları da vardır. Bu sınırlılıkların bir kısmı radyo derslerinin teyp ile çoğaltılarak öğrencilere ulaştırılamamasından kaynaklanmaktadır. Radyo derslerinin ve bantlarda çoğaltılmış halinin öğrencilerde olmamasından kaynaklanan başlıca sınırlılıklar şunlardır:

1. Çoğu zaman dönütü etkili olarak sağlayamama.
2. Her dersin ya da dersin bölümünün verilememesi.
3. Derste öğrenci denetiminin olmaması.
4. Beceri ve konuyu derinlemesine kazandırmaya uygun olmaması (Alkan, 1997).
5. Derslerin yayın zamanının her öğrenciye uygun olmaması.
6. Yeniden dinleme ya da düşünmeye olanak tanımaması.
7. Dersi dinlemek için belli bir yerde ve zamanda bulunma zorunluluğu.

Yararları ve sınırlılıkları birlikte düşünüldüğünde uzaktan eğitim gören öğrencilerin radyo derslerinden daha yıllarca yararlanmayı sürdürecekleri söylenebilir.

SONUÇ

İlk radyo yayını 2 Kasım 1920 tarihinde Amerika'da başlamıştır. Diğer ülkelerde de düzenli yayınlar gecikmemiş; 1922 yılında İngiltere'de, Fransa'da Sovyetler Birliği'nde, 1923 yılında ise Almanya'da radyo yayınları başlamış, sonra sırasıyla 1927 yılına kadar Arjantin, Avustralya, İtalya, Japonya, Norveç, Yeni Zelanda, Hollanda, İsveç, İsviçre, Çekoslovakya ve Güney Afrika'da radyo yayınları başlamıştır.

1923 yılında Amerika'da okullar için eğitsel radyo programları yayınlanmaya başlamıştır. Aynı yıllarda öğrenciler tarafında çok kısa sürede kabul gören eğitim amaçlı radyo programlarının yayınlanmasının temel amacı dünyayı sınıfa getirmek ve en iyi öğretmenlerin hizmetlerini yaygın hale getirmek olarak görülmüştür. Hatta radyo yayını ders kitabı olarak kabul edilmeye başlamıştır.

Okul radyolarının ilk günlerinde önemli başarılar elde edilmiştir. Hazırlanan programlarla çocuklara çiftçilik, ulaşım ve bilim gibi konular hakkında bilgiler verilmiştir. Öğrencilere radyo aracılığıyla ulaştırılan programlar biyografiler, vatandaşlık dersleri, edebiyat incelemeleri ve oyunlar içermiştir.

O yıllarda okul radyolarının artışında sınırlılıklar da olmuştur. 1945 yılı öncesi alıcıların pahalı ve yayınların günümüz standartlarına göre zayıf oluşu, öğretmenlerin okulda radyo programlarından yararlanma konusunda isteksiz olmalarına neden olmuştur.

İzleyen yıllarda yerel radyo istasyonlarının programları ile Disney ve Susam Sokağı türü programlar gece ve gündüz yayınlanmıştır.

Radyo eğitim işlevini eğitim amaçlı hazırlanıp yayınlanan programlar aracılığıyla yerine getirmiştir. Eğitim amaçlı radyo programları iki grupta toplanabilmektedir. Bunlar, tamamlayıcı eğitim programları ve doğrudan eğitim programlarıdır. Tamamlayıcı eğitim programları eğitsel işlevi olan ve daha çok haber ve genel kültür veren programlardır. Doğrudan eğitim programları ise ders vermek amacıyla yayınlanan programlardır. Bu programlara radyo dersleri de diyebiliriz.

Radyo dersleri; düz anlatım, soru- yanıt, görüşme, oyunlaştırma ya da tüm bunların karması şeklinde olabilmektedir. Düz anlatım, bir sunucu tarafından efekt ve ses yardımı olmaksızın verilen derstir. Soru-yanıt biçimindeki ders iki kişinin birbirini tamamlayan konuşmalarıyla yapılır. Düz anlatım biçimindeki derste olduğu gibi soru yanıt biçimindeki derste de efekt ve ses kullanılmaz. Görüşme biçimindeki ders genelde uzman kişi ya da kişilerle görüşülerek ve konuşularak yapılır. Oyunlaştırma biçimindeki derste konular oyunlaştırılarak verilir. Karma derste ise düz anlatım, soru- yanıt, görüşme ve oyunlaştırmanın tümü ya da bir kaçı kullanılır.

Biçimi nasıl olursa olsun bir radyo dersinin hazırlanması bir ekip çalışmasını gerektirmektedir. Tasarım ekibi olarak adlandırılabilir ekip tarafından yürütülür. Tasarım ekibinde proje yöneticisi, öğretim süreçleri tasarımcısı, alan uzmanı, senaryo yazarı, eğitim psikologu, ses uzmanı ve yapımcı-yönetmen yer alır.

Tasarım ekibinin sorumluluğu, gelen öneriler ve belirlenen gereksinimler doğrultusunda radyo dersinin gerekli olup olmadığını, hangi kitleye hangi amaçlarla yöneleceğini ve hedef kitlenin özelliklerinin neler olduğunu belirlemekle başlar.

Radyo dersinin hazırlanması süreci yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası işlemlerinden oluşur. Yapım sonrasında dersin belli ölçütlere göre dinlenip değerlendirme yapılması gerekir.

Radyo dersleri uzaktan eğitim uygulamalarında önemli yararlar sağlamıştır. Radyo derslerinin sınırlılıkları da vardır. Yararları ve sınırlılıkları birlikte düşünüldüğünde uzaktan eğitim gören öğrencilerin radyo derslerinden daha yıllarca yararlanmayı sürdürecekleri söylenebilir.

Not: Bu çalışmada daha çok Uzaktan Eğitim Kitabından (Kaya, Z. 1992. Uzaktan Eğitim. Pegem A Yayıncılık.) yararlanılmıştır.

Teşekkür: Bu çalışmadaki senaryoyu yazmış olan Aysel Özfirat'a içtenlikle teşekkürler.

KAYNAKÇA

Alkan, C. (1997). Eğitim Teknolojisi, Disiplin, Kuram, Süreç, Ortam, Uzman, Uygulama. Ankara: Anı Yayıncılık.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir. 64

Aziz, A., 1982. Radyo ve Televizyonla Eğitim, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Araştırmaları Merkezi Yayın No 2.

Demirel, Ö.(2002) Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Hackbarth, S.(1996), The Educational Technology Handbook: A Comprehensive Guide: Process and Products for Learning, New Jersey: Englewood Cliffs Educational Technology Publications.

Hızal, A. (1991), "Türkiye'de Eğitim Teknolojisi", Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler (Ed: A. Hakan) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kaya, Z. 1992. Uzaktan Eğitim. Pegem A Yayıncılık.

Kaye, M., Popperwel, A. 1995. Radyo Dersleri (Çev: T. Eryılmaz), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.

Kaymas, S.(1998-1999). "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Radyo ve Televizyonla Yapılan Uzaktan Eğitim Yayıncılığı". Uzaktan Eğitim, 1998-1999, Yaz- Kış.

Kılıç, L.(1987), Televizyon Eğitim Programlarında Yapım- Yönetim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

MacKenzie, N., Postgate, R. and Schupman, J., 197). Open Learning System and Problems in Post-secondary Education, The Unesco Press.

Miller, W.,1993. Senaryo Yazımı (Çev: Y. Büyükerşen, Y. Demir ve N. Esen), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları No 15.

Milli Eğitim Bakanlığı (1993). Medya Tasarım Kurs Notları, Ankara: Film Radyo Televizyonla Eğitim Başkanlığı.